

סימן קלט

בענין קריאת המגילה בלילה או ביום מה עדיף

שאלה. מאחר ואני מופקד על ענין חשוב וחיוני, אין באפשרותי לשמוע מגילת אסתר גם ביום וגם בלילה, ועד עכשיו שמעתי מקרא מגילת אסתר בלילה בלבד, וביום פורים לא שמעתי מקרא מגילה כלל, אמנם יש באפשרותי להפוך ולשמוע מקרא מגילה ביום ואזי בלילה לא אוכל לשמוע מקרא מגילה, וידידי אמרו לי ששמעו בשיעור של כב' שכן עדיף, על כן אחלה פני רום מעלתו לבאר בקצרה דין זה, ושכרו מן השמים.

תשובה. איתא במשנה (מגילה כ.) אין קורין את המגילה וכו' עד שתנן החמה. ובגמ' מנלן, דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים ביום אין בלילה לא (ממה שכתוב והימים משמע שדוקא ביום מזכירים נס פורים הוא מקרא מגילה ועושים את המשתה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים ולא בלילה, מפרשים) לימא תיהוי תיובתא דרבי יהושע בן לוי, דאמר ריב"ל חייב אדם לקרא את המגילה בלילה ולשנותה ביום (וממשנתנו ומהפסוק משמע שדוקא ביום) כי קתני אדיום (כי קתני, עד שתנן החמה אדיום, אקרייה שניה "ולשנותם ביום" וקאמר שיהא של יום ביום) ע"ש, ושוב להלן (שם כ:) כל היום כשר לקריאת המגילה וכו', ובגמ' מנלן, דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים, ע"ש. נמצינו למדים שהפסוק הזה מלמדנו על עיקר מקרא מגילה שהוא ביום, וגם שכל היום כשר למקרא מגילה, וא"כ מנין לריב"ל שצריך בכלל לקרא מגילה בלילה, וכבר ריב"ל עצמו ביאר זאת בגמ' לעיל (בדף ד.) שנא' אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי ופירש"י ולשנותה ביום זכר לנס שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה. אקרא, במזמור למנצח על אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן במסכת יומא (כ"ט.) למה נמשלה אסתר כאילת וכו', ע"ש. ומשמע לכאורא שהיתה תקנה לקרא ביום ובלילה זכר לנס.

אלא שהתוס' (ד. ד"ה חייב) כתבו אומר ר"י דאע"ג דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא, וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אע"ג שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחלה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (ז:) דאם אכל בלילה לא יצא יד"ח, והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשיה מה עיקר עשיה ביממא אף זכירה כן, וכ"כ גם הרא"ש והר"ן, ע"ש. הרי שמבינים שהעיקר היא הקריאה של יום, וכל מה שתיקנו בלילה הוא לזכר הזעקות והתפלות

שבימי צרתם (גם האשכול עמ' ל"א כתב שצ"ק המגילה ביום).

והנה במשנה לא מובא דין קריאת המגילה בלילה ולא נכללה בכלל מ"ש שם (כ:) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים, וכו', וכתב בטורי אבן (שם ד.) דלא תני אלא מידי דהוי דאורייתא אבל מקרא מגילה של לילה אינו אלא מדרבנן ולא מדברי קבלה, ע"ש. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה קמא (חאו"ח ס"ס מ"א) ע"ש, ובשו"ת בנין שלמה (סי' נ"ח) כתב, שבזמן המשנה עדיין לא היתה התקנה לקרות המגילה בלילה ורק בימי ריב"ל התקינו שיהיו קורים גם בלילה, ומש"ה לא קתני לה במתני' דמגילה, ע"ש, אולם מקושית הר"ן בריש מכילתין איך עשו בני הכפרים במקרא מגילה של הלילה כשהיו מקדימים ליום הכניסה, מוכח שגם בזמן בהמ"ק היו קורים המגילה אף בלילה. (אולם באחד התירוצים גם הוא כתב שבני הכפרים לא היו קוראים בלילה, וכ"כ האור זרוע (סי' שס"ט) וע"ע בחי' הרשב"א והריטב"א (שם ד.) שמוכח מדבריהם שקריאת הלילה באה מריבוי הכתוב, ומשמע קצת שחשובה מדברי קבלה ודלא כטורי אבן והנודע ביהודה הנ"ל.

וברוקח (ס"ס שס"ג) כתב עוד יותר, שמקרא מגילה עיקרה בלילה, לכך אומר על מקרא מגילה אע"פ שחייב לאמרה ביום עכ"ל, הרי להדיא היפך דברי התוס' הנ"ל שעיקרה ביום, וברור שזה דלא כנודע ביהודה והטורי אבן. ברם באוהל מועד (ח"ב דס"ב.) כתב דעקר קרא ביום שנאמר אקרא יומם ולא תענה, אלא "שנהגו" בלילה, ועמד עליו כבר הרב אגן בהגהותיו שם על לשון "נהגו" והרי מקרא מגילה דלילה נפקא מקרא "ולילה ולא דומיה לי" והניח בתימה, אולם לפמ"ש הטורי אבן והנודע ביהודה הנ"ל אתי שפיר, ואדרבא האוהל מועד שהוא ראשון מסייעם. וכ"כ גם בפרי מגדים (סי' תרצ"ב) אשל אברהם (סק"ב) שמרדכי ואסתר תקנו תחילה ביום ואח"כ הוסיפו גם הלילה מק"ו דפסח ומה מעבדות לחרות אומרים שירה בלילה וביום ממיתה לחיים לא כ"ש, ע"ש. (ובספרו ראש יוסף מגילה ד. כתב שכן ס"ל לרש"י ע"ש ותרוה צמאונך) הרי שעיקר התקנה היתה על היום, ומה שהוסיפו אח"כ של לילה בק"ו הוא הנהגה בעלמא כמו הלל דלילי פסחים (עיין ברכי יוסף סי' תפ"ז סק"ז) שכתב שאף לנוהגים לברך עליו מנהגא הוי, ודו"ק). הרי לנו שלשיטת התוס' עיקר קריאתה ביום, וכן סובר גם האוהל מועד. לעומתם הרוקח סובר שעיקר קריאתה בלילה. ומהרשב"א והריטב"א נראה שקריאת היום וקריאת הלילה שוים ושניהם מדברי קבלה.

והנה מצאנו במסכת סופרים (פכ"א ה"ח) מקום שנהגו לקרות את המגילה ב' ימים קורין, לילה ויום קורין הכל כמנהג המדינה, ע"ש. ופי' בנחלת יעקב מקום שנהגו לקרות בימים לבד קורין שמקום שנהגו לקרות גם בלילות קורין, ע"ש, וע"ע בפ"ד הלכה י"ח (שם) שכתוב שחייב אדם לקרות בלילה ולשנותה ביום וש"מ שאף חיוב זה לקרותה בלילה הוא תלוי במנהג, הרי שיש מקור להדיא לדעת האוהל מועד, ואדרבא שוב יקשה על הרשב"א והריטב"א והרוקח הנ"ל. וצריכים לומר שהם יתרוצו כגירסת הכסא רחמים, שגורס מקום שנהגו לקרות המגילה שני ימים קורין לילה ויום הכל כמנהג המדינה, כצ"ל, ורצ"ל שנהגו לקרות שני ימים ב"ד ובט"ו מספק שמא מוקפת חומה מימות יהושע קורין לילה ויום, דצריך לקרותה בלילה וביום כמ"ש בש"ס ע"ש, אולם הגר"א לא משנה הגירסא הישנה וש"מ שס"ל כנחלת יעקב.

ונלענ"ד עוד שאפ"ל שגם הרשב"א והריטב"א מודו דעיקר התקנה היתה על של יום ומה שקוראים גם בלילה הוא מדרבנן ובמנהגא תליא מלתא וריבוי הקרא "ולילה ולא דומיא ל"י" אתא למימר שיש מקום לנהוג כן, דאי לאו האי קרא הו"א דההיקש דנזכרים ונעשים היקש גמור הוא ואין לקרא מקרא מגילה בלילה כלל, עיין היטב בדבריהם ודו"ק. ורק את דברי הרוקח נצטרך ליישב כגירסת הכסא רחמים. ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' מ"ג) שהאריך בזה בטוב טעם ודעת וס"ל שגם דעת מר"ן ז"ל שקריאת המגילה בלילה מדרבנן, ושסוגית פרוז בן יומו (י"ט). ג"כ מסייעת לזה שהצריכו להיות במקום ההוא בהאיר היום אלמא דעיקר חיובו מדברי קבלה הוא ביום (מסוגיא זו צ"ע על דברי הרוקח הנ"ל, ואולי גם הרוקח יודה דעקר חיוב קריאתה הוא ביום וזה מה שקובע את דינו אם פרוז אם מוקף, אולם גם הקריאה בלילה היא מעיקר החיוב אלא שאינה קובעת את דינו של הפרוז או מוקף. ואכמ"ל) והביא עוד פוסקים שס"ל הכי, ע"ש ותורה צמאונך.

והנה מצאנו בערוך השלחן (סי' תרפ"ז ס"ב) לאחר שהביא דברי התוס' והרא"ש והר"ן הנ"ל שפסקו שאע"פ שבירך שהחיינו בלילה חוזר ומברך ביום, הביא דברי הרמב"ם (בפ"א ממגילה) דאינו חוזר ומברך שהחיינו ביום, וכתב ע"ז (בס"ג) ולכאורא יש נ"מ לדינא דאם אין לו להשיג קריאת המגילה רק פעם אחת ביום או בלילה, דלרבותינו אלה מוטב שיבחר ביום מבלילה כיון שהוא העיקר, ולהרמב"ם יבחור בלילה שהיא מקודם ואין מעבירין על המצוות, אך באמת אין ראייה דגם להרמב"ם י"ל דקריאה דיומא הוא העיקר ורק

לענין שהחיינו ס"ל דא"א לברך ב' פעמים שהחיינו על מצוה אחת, וכן לרבותינו אלה י"ל דאע"ג דקריאת היום הוא העיקר מ"מ לא יעבור על המצוה ויקראנה בלילה שהיא קודמת ואין מעבירין על המצוות וכן נ"ל עיקר לדינא, עכ"ל. והנה מה שכתב שגם להרמב"ם יש לומר דקריאה של יום עיקר, לדעת מר"ן ברור הדבר, שהרי למר"ן קריאה דיום מדברי קבלה וקריאה דלילה מדרבנן (וכמ"ש ביביע אומר הנ"ל) ובכ"ז אינו חוזר ומברך שהחיינו ביום ודו"ק. ומה שפסק כצד השני שאפי' כשהמצוה שלפניו פחות משובחת יש לו לבחור בה, כן גם סובר הרדב"ז ז"ל (בתשובה סי' י"ג).

והנה מצאנו ברב פעלים (ח"ב או"ח סי' נ"ד) שנשאל בכדומה לזה במי שיש לפניו כוס יין בסעודה שלישית ואם ישתהו בתוך הסעודה לא יהיה לו כוס לברכת המזון, ופסק שכוס ברכת המזון עדיף ואע"פ שמצות כוס זה שבתוך סעודה ג' זמנה קודם, מכיון דמצות כוס ברהמ"ז עדיפא ממצוה זו נדחית מפניה והביא ראייה לזה מגמ' (יומא ל"ד) דפליגי ת"ק ורבי וכתבו התו' דאיכא ביניהו צבור שלא היה להם נסכים אלא לאחד וכו', דלפ"ז נמצא למ"ד גמר של ערבית משל שחרית אע"ג דעתה של ערבית לפנינו ובידינו, עכ"ז אין מקריבין הנסכים עתה אלא משהים אותם עד שחרית משום דעדיף טפי, ושם הביא שמגמ' זו קשה על הרדב"ז הנ"ל, ותירץ דהרדב"ז קאי בחשיבות מצד הסברא וע"ז אין אתה יודע מתן שכן של מצוות, ברם חשיבות המוכחת מן התורה או מהגמ' הרי מבוררת היא וגם הרדב"ז יודה שמניח הראשונה ועושה השניה, ע"ש ותורה צמאונך.

על כן ברור בנידון דידן שלדעת התוס' הרא"ש והר"ן האשכול והאוהל מועד והאור זרוע, הנודע ביהודה והטורי אבן והפרי מגדים ועוד, הרי מבורר חשיבותה של הקריאה ביום על הקריאה של לילה, ואפשר שגם הרשב"א והריטב"א והרוקח מודו בזה וכנ"ל, ושכן דעת מר"ן וכמ"ש ביביע אומר הנ"ל, נראה להעדיף מקרא מגילה של יום, וכן אני מורה לכל שואל בס"ד.